

KIRIMLI ABDULLAH RÂMİZ PAŞA VE DİVANÇESİ*

*İsmail AVCI***

ÖZET

Kırım, Osmanlı İmparatorluğu'nun hem siyasi hem de kültürel ve edebî anlamda yakın ilişki kurduğu Karadeniz'deki stratejik öneme sahip yerlerden biridir. Bu sahada meydana getirilen edebiyat, Osmanlı sahasıyla paralel bir yapıda gelişmiş, özellikle hanlık dönemi ve sonrasında klasik tarzda eser veren birçok yazar ve şair yetişmiştir. Bu çalışmada hayatı ve eserleri üzerinde durulacak olan Abdullah Râmiz Paşa da bu isimlerden biridir. Aslen Kırmıli olan Abdullah Râmiz Paşa, ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmiş, çeşitli devlet görevlerinde bulunduktan sonra kaptan-ı deryalığa kadar yükselmiştir. Bazı siyasi faaliyetleri nedeniyle önce sürgün edilen ve ardından öldürölme ihtimali üzerine kaçmak zorunda kalan paşa Rusya'ya gitmiş, bir süre orada kaldıktan sonra doğum yeri Kırmı'a geçmiş ve burada dedelerinden kalan vakıf eserlerini tamir ettirmiştir. Hakkında gizlice idam kararı çıkarılan Abdullah Râmiz Paşa'ya, Bükreş Antlaşması sonrası Belgrat muhafızlığı göreviyle ülkeye dönme izni verilmiş, ancak paşa kurulan bu tuzak neticesinde yolda pusuya düşürölerek öldürölümüştür. Râmiz Paşa bu hızlı ve çalkantılı hayatına rağmen az olmakla birlikte edebî faaliyetlere de zaman ayırmış ve şu anki bilgilerimize göre geride oğlu Mehmed İzzet Bey tarafından bir araya getirilerek yayımlanan şiirleriyle mektuplarını bırakmıştır. Abdullah Râmiz Paşa'nın şiirlerini ihtiva eden eseri kaynaklarda "divançe" olarak anılmaktadır. Bu yazıda Kırmıli Abdullah Râmiz Paşa'nın hayatına dair bilinenler aktarılacak, şiirleri üzerinde durulacak ve divançesinin metni verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırmı, Abdullah Râmiz Paşa, divançe, mektup.

CRIMEAN ABDULLAH RAMİZ PASHA AND HIS DIVANCHE

ABSTRACT

Crimea was one of the strategically significant places in the Black Sea where the Ottoman Empire had important political, cultural as well as literary connections. The literature that came into existence in this field was developed in parallel with the Ottoman literature and many writers and poets creating classical works were seen especially during the patriarchy and the subsequent period. Abdullah Ramiz Pasha was also one of these literature figures and his biography as well as works

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Dr. Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: mailavci@hotmail.com

created by him will be introduced in this paper. Abdullah Ramiz Pasha was originally from Crimea and he travelled together with his family to Istanbul, where he served as a government officer in various departments and ultimately he was promoted to the chief admiral. Later, he was exiled due to some of his controversial political activities and then he was forced to escape to Russia because of the possibility that he could be murdered. Having staying in Russia for a short period of time, he travelled to his birthplace Crimea and he made renovations to charity buildings inherited by his grandfathers. Abdullah Ramiz Pasha was given a secret sentence of death. Nevertheless, he was given a permission to return to the country as Belgrade guardian; however he was ambushed and murdered on his way. Ramiz Pasha had also allocated a little spare time for literary activities despite his fast and turbulent life. Based on our current knowledge, he left behind his poems and letters that were collected and published by his son, Mehmed İzzet. This collection containing a few poems of Abdullah Ramiz Pasha is called "divanche" in the literary resources. In this paper, Crimean Abdullah Ramiz Pasha will be introduced by his biography and his poems will be analyzed. In addition, the text of his collected poems will also be provided.

Key Words: Crimea, Abdullah Ramiz Pasha, divanche, letter.

Giriş

Bugün Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olan Kırım, tarihte doğudan ve batıdan çeşitli milletlere ev sahipliği yapmış, özellikle Asya içlerinden gelen kavimlerin uğrak yeri olmuş önemli bir merkezdir. Karadeniz'in kuzeyinde stratejik bir konuma sahip olan yarımada'nın tamamında veya belli kısımlarında MÖ VIII. asırdan itibaren İskitler, Kimmerler, Yunan kolonileri, Gotlar, Hunlar, Bulgarlar, Hazarlar, Bizanslılar, Kıpçaklar, Anadolu Selçukluları, Moğollar, Venedikliler, Cenevizliler ve Altınordu Devleti hâkimiyet kurmuşlardır. 14. asrın ikinci yarısından itibaren Altınordu'da başlayan taht kavgaları ve karışıklıklar devletin parçalanmasıyla neticelenmiş ve yerine Kırım Hanlığı (1441-1783) kurulmuştur. Kırım Hanlığı'nın kurucusu olarak Hacı Giray (öl. 1466) kabul edilir. 1475'te Osmanlıların Kefe'yi alıp kıyı bölgelerini ele geçirerek burada bir sancak kurmasıyla yeni bir dönem başlamış ve Kırım Hanlığı, Osmanlı himayesine girmiştir. 1783'e kadar Osmanlı himayesinde Kırım hanları tarafından idare edilen yarımada, bu tarihten itibaren tamamen Rusların eline geçmiştir. Çarlık Rusyası'nın yıkılmasıyla Kırım, Sovyetler Birliği'nin bir parçası hâline gelmiş, Kırım'ın asli unsurunu oluşturan Müslüman Kırım Tatarları, II. Dünya Savaşı'nın ardından yurtlarından sürülmüş, buraya Rus ve Ukraynalı nüfus yerleştirilerek yarımada'nın demografik ve tarihî görünümü değiştirilmiştir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kırım, Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olmuş, Kırım Tatarları da yurtlarına dönmeye başlamıştır. (DİA, 2002: 25/447-50; *Başlangıcından...*, 1999: 13-20).

Kırım, Türk tarihinde yetiştirdiği sanatkarlarla kültürel ve edebî anlamda önemli bir merkez olmuştur. Bu bölgede meydana getirilen edebiyat, halk edebiyatı ve klasik edebiyat olmak üzere iki koldan gelişmiştir. Yazılı edebiyatın gelişimine kadar halk edebiyatı yır, mâni, atasözü, bilmece, latife, efsane ve destan gibi sözlü ürünlerle devam etmiştir. 15. asra kadar Altınordu hâkimiyeti altında Çağatay Türkçesiyle gelişen ve belli bir birikime ulaşan klasik Kırım Türk edebiyatında, Kırım Hanlığı'nın Osmanlı himayesine girmesiyle bu asırdan itibaren Osmanlı Türkçesinin etkisi görülmeye başlanmıştır. Bunun sonucu olarak da bölgede meydana getirilen edebiyat Osmanlı sahasıyla paralel şekilde ilerlemiştir. Klasik Kırım Türk edebiyatı Osmanlı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

himayesinin sona ermesinden sonra da devam etmiştir (Yüksel 1992: 684, Kurnaz ve Çeltik 2012: 11-2). Özellikle Kırım doğumlu veya burada bir süre bulunduğu Kırımlı lakabıyla anılan şairlerin sayısına bakıldığında bu bölgedeki edebî geleneğin oldukça güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Bursalı Mehmed Tahir'in *İdâre-i Osmâniyye Zamânında Yetişen Kırım Mü'ellifleri* adlı eserinin "Şuarâ" bahsinde (1335: 18-31; 1982: 76-84; 1990: 21-31) 15 şair tanıtılır. Mustafa İsen'in Osmanlı coğrafyasında şair yetiştiren yerlerle ilgili tezkirelerden hareketle hazırladığı listeye göre Kırımlı (Kırım ve Kefe) şair sayısı 14'tür (1997: 68). Cemal Kurnaz ve Halil Çeltik tarafından yapılan çalışmalarda ise bu sayının oldukça arttığı ve Kırımlı 56 şairin tespit edildiği görülmektedir (1998: 687; 2009: 276; 2012: 7). Doğrudan bu bölgeyi merkeze alan çalışmalarda sayının 56'ya ulaşması, Kırım'ın Türk edebiyatındaki yerini tayin bakımından dikkat çekicidir. Bu yazıya konu olan Abdullah Râmiz Paşa da Kırım'ın Rus kontrolüne geçmesinden bir süre önce burada dünyaya gelmiştir.

1. Abdullah Râmiz Paşa'nın Hayatı

Kısa süre kaptan-ı deryalık yapmış olan Abdullah Râmiz Paşa'nın hayatına dair elde tafsilatlı denebilecek malumat vardır. Oğlu Mehmed İzzet Bey tarafından hazırlanan Osmanlı kaptan-ı deryaları hakkındaki *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ* adlı eserde "Seyyid Abdullah Râmiz Paşa" başlığı altında müellif hakkında uzunca bilgi verilir. Mehmed İzzet Bey, 220 sayfalık eserinde diğer isimlere birkaç sayfa yer ayırmışken babasını 90 sayfada (110-199) anlatmıştır. Abdullah Râmiz Paşa hakkında bilgi veren diğer kaynaklar da çoğunlukla bu eseri esas almıştır.¹ Bu eser yanında Râmiz'le ilgili dönemin biyografik kaynaklarında da bilgi bulmak mümkündür.

Müellifin adı kaynaklarda bazen Abdullah Râmiz Paşa bazen de Râmiz Abdullah Paşa olarak kaydedilmiştir. Gerek kendisinin gerekse babası Feyzullah Efendi'nin adının başında yer alan "Seyyid" ifadesinden onun peygamber soyundan geldiği anlaşılmaktadır. Doğum yılı için farklı kaynaklarda 1765, 1768 ve 1770 yılları zikredilmekle birlikte bunlar, muhtemelen Râmiz'in ailesiyle Kırım'dan İstanbul'a geliş yılını ve müellifin babasını kaybettiğinde 9 yaşında oluşunu hesaba katarak ulaşılan tahmini tarihlere aittir. Cemil Çiftçi, babası Feyzullah Efendi'nin 1189/1775 yılından sonra Filibe'deki bir yıllık görevini de hesaba katarak şairin 1181/1767-68 yılında doğmuş olduğunu söylemektedir. Hemen bütün kaynaklarda Râmiz'in doğum yeri Kırım olarak geçer. Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey ise tezkiresinde onun soyunun Bahçesaray'a dayandığı bilgisini verir: "... silsile-i nesebi Bahçesarây'da medfûn kibâr-ı ehl-i ilâhdan Ulu Ebûbekir'e müntehî olan Feyzullâh Efendi'niñ oğludur." Aynı bilgiyi İsmet Parmaksızoğlu da tekrarlar. Râmiz'in babası Kırım kazaskeri Abdî Velipaşazâde Seyyid Feyzullah Efendi'dir. 1774 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması neticesinde bağımsız bir devlet hâline getirilen Kırım Hanlığı'nın hanı Şahin Giray'la anlaşmazlığa düşen kazasker Feyzullah Efendi, 1775 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmiştir. İlim, fazilet ve asaletine hürmeten kendisine Filibe Mevleviyeti inayet buyrulmuş, buradaki görevini tamamlayıp İstanbul'a döndüğü vakit vefat etmiştir. Feyzullah Efendi vefat ettiğinde oğullarından Mehmed Bey 15, Dervîş Bey 12 ve Râmiz Bey 9 yaşındadır.

Abdullah Râmiz, babasının görevi sebebiyle çocukluğunun bir kısmını Filibe'de geçirmiş, babası vefat edince onun yakın dostlarından Tevfik Molla'nın himayesinde bir medreseye yerleştirilmiş, burada 8 yıl tahsil görmüş ve imtihanla müderris olmuştur. Ardından Kudüs naibi olarak görevlendirilmiş, burada bulunduğu dönemde Kâdirî şeyhi Ebussuûd Efendi'ye intisap

¹ Kaynaklarda Abdullah Râmiz Paşa (1818-1877) adını taşıyan başka bir müellif daha vardır. Asker ve dilci olarak tanınmıştır. Almanya'da 6 yıl tahsil gören, Almanca ve Fransızca bilen Abdullah Râmiz Paşa'nın dile ait iki, ahlaka dair bir telif eseriyle tarım ve topçuluğa ait tercüme eserleri vardır. *Lisân-ı Osmâni'nin Kavâidini Hâvi Emsile-i Türkî* adlı eseri, cümle bahsini ele alan ilk eser olarak bilinir. Eser, Emir İçhem İdben tarafından yayımlanmıştır. Daha geniş bilgi için bk. (*Meydan Larousse...*, 1969: I/21; İdben, 1999: XXV-XXVII; İşli, 1999: 215-6).

ederek naiplikten ayrılmış ve iki yıl kadar onun hizmetinde bulunmuştur. İstanbul'a dönünce bir yıl Mahmud Paşa Mahkemesinde naiplik yapmış, sonra da Mısır'ın 1798 yılında Fransa tarafından işgal edilmesi üzerine Mısır ordusuna kadı tayin edilmiştir. Bu görevdeyken çalışkanlığıyla öne çıkınca küçük rûznâmçeliğe getirilmiş ve böylece mülkiye sınıfına dâhil olmuştur. Mısır'ın tekrar alınması üzerine Mısır emlakinin tahriri için orada kalmıştır. Ordunun Mısır'dan ayrılması üzerine çıkan isyanda saklanarak canını kurtarmış ve İstanbul'a dönmüştür. III. Selim'in sırkatibi Ahmed Efendi'nin yardımıyla hâcegânlık payesi almıştır. Sonra Boğaziçi'nde kurulan kâğıt ve çuha fabrikasının inşasında bina eminliği yapmış, Humbarahane ve Hendesehane nezaretleri görevini yürütmüş, padişahın emriyle bu kurumların nizamnamelerini hazırlamış ve başmuhasebeci olmuştur (Nisan-Mayıs 1806).

Memuriyeti gereği Rusya seferine katılmış, ordunun Şumnu'da bulunduğu sırada İstanbul'da meydana gelen saltanat değişikliği neticesinde III. Selim ve taraftarlarının tasfiyesi sebebiyle görevinden alınıp Kavala'ya sürgün edilmiştir (Mayıs 1807). Kavala'ya giderken Filibe'de Alemdar Mustafa Paşa'nın kethüdası ve kendisinin de yakın arkadaşı Köse Kethüda Ahmed Efendi'yle karşılaşmış, onun telkiniyle Rusçuk'a gitmiş ve tarihte Rusçuk Yaranı olarak bilinen ihtilal grubuna dâhil olmuştur. Alemdar Mustafa Paşa ve Abdullah Râmiz Paşa, III. Selim'in tekrar tahta çıkarılması konusunda anlaşmış, ancak III. Selim'in katledilmesi üzerine Alemdar Mustafa Paşa, IV. Mustafa'yı uzaklaştırıp tahta II. Mahmud'u geçirmiş, kendisi de sadaret makamına oturmuştur. Abdullah Râmiz Paşa'ya ise vezaret görevi verilmiş ve Silistre valiliğine tayin edilmiştir (14 Ağustos 1808). Ancak paşa devlet tecrübesi nedeniyle buraya gönderilmeyerek kaptan-ı deryalığa getirilmiştir (23 Ağustos 1808). Abdullah Râmiz Paşa kısa süren bu görevi süresince önemli işler yapmıştır. III. Selim'in katlinde rol oynayanların sürgün edilmesinde ısrarcı olmuş, Sened-i İttifak'ın hazırlanmasını sağlamıştır. İstanbul'da bozulan asayişin sağlanmasında önemli adımlar atmıştır. Esnafı haraca kesen yeniçerileri kontrol altına almış, kalyoncuların önderi Kahvecioğlu Mustafa Kaptan'ı idam ettirerek zorbalıklarına son vermiştir. Tersanedeki gereksiz harcamaları kesmiş, yeniçerilere karşı yeni bir askerî gücün oluşturulmasına öncülük etmiş, tersanede Donanma-yı Hümâyûn Cenkçileri adıyla yeni bir askerî sınıf kurulmuş, Levent Çiftliği ve Üsküdar'da Sekbân-ı Cedîd askerî oluşturulmuştur.

Râmiz Paşa, tarihte Alemdar Vakası (16 Kasım 1808) olarak bilinen yeniçeri isyanında Sekbân-ı Cedîd nazırı kadı Abdurrahman Paşa ile birlikte isyanı bastırmaya çalışmış, yeniçerilerin IV. Mustafa'yı tekrar tahta çıkarma ihtimali ortaya çıkınca II. Mahmud'un emriyle IV. Mustafa'nın boğdurulması işini tertip eden heyette yer almıştır. Ancak bu sıralarda Alemdar Mustafa Paşa'nın ölüm haberi gelmiş, yeniçerilere direnişin faydasız olduğu ortaya çıkınca II. Mahmud'un kendilerini yeniçerilere teslim etmek zorunda kalabileceğini görerek önce Küçükçekmece civarındaki Selim Giray'ın çiftliğine sığınmış, yeniçerilerin takibi sebebiyle Rumeli'ye geçmiştir. Vize yoluyla Pınarhisar'a, oradan da Rusçuk'a ulaşmıştır. Buradayken Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümünden sonra Rumeli ayanları arasında başlayan huzursuzlukların giderilmesi ve düzenin sağlanması için çalışmıştır. Ancak yeniçerilerin takibi sürdürmesi nedeniyle yanında bulunan Köse Kethüda Ahmed Efendi ve diğer kişilerle Tuna'yı geçip Bükreş'e ulaşmış ve burada Rus kuvvetleri kumandanı Sırp asıllı general Miloradoviç'le görüşerek iltica talebinde bulunmuştur. Durum çara bildirilmiş ve gelen izinle Râmiz Paşa ile beraberindekiler Bükreş'te iki ay kadar kalmışlardır. Daha sonra 7 Mart 1809'da Aksu Nehri üzerinde bulunan Nikolayev şehrine götürülmüş, burada kendisine bir konak tahsis edilmiş ve ihtiyaçları için 50.000 kuruş aylık bağlanmış. Birkaç ay sonra Odesa valisi, Râmiz Paşa'yı ziyaret etmiş ve kendisine çar I. Aleksandır'ın selamını ve ülkesinde bulunmasından duyduğu memnuniyeti iletmiştir. Çarın niyeti Râmiz Paşa'yı Osmanlı-İngiltere ittifakının bozulması ve Osmanlı-Rus barış antlaşmasının temini için kullanmaktır. Ancak Râmiz Paşa bu teklifi nazikçe reddetmiş ve zaten yetkisi olmadığını ifade ederek mazur görülmesini istemiştir. Birkaç ay sonra çar tarafından Petersburg'a davet edilen Râmiz Paşa, Kasım

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

1809 başlarında Rusya'nın saltanat merkezine varmış ve oldukça iyi karşılanmıştır. Burada çar I. Aleksandır tarafından sarayda kabul edilmiş, devletin ileri gelenleri ve çarın ailesiyle görüşmüştür. Abdullah Râmiz Paşa, Petersburg'dan doğum yeri Kırım'a geçmiş, burada dedelerinden kalan vakıf eserlerini tamir ettirdikten sonra Nikolayev şehrine dönmüştür. Paşa, Rusya'da bulunduğu dönemde Kırım ve Kazak hanedanından 120 kişiye evrak temin etmiş ve Abdülkerim Efendi adlı biriyle Anadolu'ya geçmelerini sağlamıştır. Bunun yanında o dönemde gerçekleşen Rusya seferi sırasında esir düşen 25 bin yeniçeri ve diğer sınıftan askere birer kat elbise ve harçlık temin ederek kurtulmaları yolunda çaba sarf etmiş ve başarılı da olmuştur.

1812 yılında imzalanan Bükreş Antlaşması'ndan sonra Râmiz Paşa'nın Belgrat muhafızlığı göreviyle dönüşüne izin verilmiştir. Ancak bu izin onun yakalanmasını sağlamak içindir. Sened-i İttifak'ın müelliflerinden biri olduğu ve IV. Mustafa'nın katline karışmış bulunduğu hakkında gizlice bir idam fermanı çıkarılmıştır. Osmanlı ordusuna katılmak üzere adamlarıyla Rusçuk'a doğru yola çıkan Râmiz Paşa, bugünkü Romanya sınırları içinde bulunan Yergöğü civarında sadrazam Hurşid Paşa tarafından pusuya düşürülerek yeniçerilerce öldürülmüştür. İstanbul'a gönderilen kesik başı saray meydanında "hâin-i devlet" yaftasıyla üç tuğlu vezir taşına konulmuştur (11 Nisan 1813). Cesedi Yergöğü Kalesi dışındaki mezarlığa gömülmüştür. Kabrini Silistre muhafızı Seyyid Ali Paşa yaptırmıştır (Mehmed İzzet Bey, 1249: 110-99; Şemseddin Sâmî, 1308: III/2254; Parmaksızoğlu, 1978: XXVII/220-1; Bursalı Mehmed Tahir, 1990: 29; 2000: II/194-5; Mehmed Süreyya, 1996: IV/1349; Çiftçi, 1997: 561-4; Tuman, 2001: I/323; Beyhan, 2007: 451-3, Çınarcı, 2007: 57-8; Sarıkaya, 2007: 250-2; Kurnaz ve Çeltik, 2009: 288).

2. Abdullah Râmiz Paşa'nın Eserleri

Râmiz'in bugün bilinen bir divançesi ile sürgünde bulunduğu yıllarda yazdığı bazı mektupları vardır. Eserler hakkında aşağıda bilgi verilmiştir.

2.1. Mektupları

Müellif Rusya'da kaldığı dönemde II. Mahmud'a bulunduğu bölgenin ahvali ve Rusya'nın faaliyetleri, Avrupa'nın durumu ve Vahhâbîler hakkında bilgiler içeren mektuplar göndermiştir (Beyhan, 2007: 452-3). Söz konusu mektuplardan ikisi oğlu Mehmed İzzet Bey'in *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ* adlı eserinde yer almaktadır. Râmiz bu mektupları, ilk mektubun sonundaki kendi ifadesine göre "seyâhat-nâme şeklinde" kaleme almıştır: "... *ma'lûmât-ı çâkerânemi seyâhatnâme şeklinde 'arz u takdîm itmek husûsunu farîza-i zimmet 'addiyle küstahâne bu vechle tasdî'a cür'et ve metânet-i hazret-i şâhâneye magrûren ketm ü sıyânet olunur ümmîdiyle mücâseret olundu.*" (Mehmed İzzet Bey, 1249: 179). Mektupların yazılış nedeni hakkında ise oğlu Mehmed İzzet Bey şöyle demektedir: "*Hâk-pây-ı hümayûn-ı cenâb-ı mülûkâneye ba'zı husûsuñ ifâde ve iş'ârı zımnında seyâhat-nâme şeklinde tahrîr ve takdîm itmiş olduğu iki kît'a mektubunuñ me'âlinde hayli havâdis-i âtiye münderic bulunduğına mebnî ma'lûm olmak üzere buracıkda izbârı münâsib görüldü.*" (1249: 122).

Eserde yer alan mektuplardan ilki (s. 122-179) "Sûret-i Mektûb-ı Evvel-i Müşârün-ileyh" başlığıyla verilen ve Abdullah Râmiz Paşa'nın kendi ifadesine göre 12 Safer 1224 (29 Mart 1809) tarihinden 1 Muharrem 1226 (26 Ocak 1811) tarihine kadarki yaşadığı olayları ve bilgileri içeren mektuptur. Râmiz mektuba Bükreş'e varışını ve Sırp asıllı general Miloradoviç ile görüşmelerini anlatarak başlamaktadır: "*Hasebü't-takdîr memâlik-i ecnebiyeye vürûd-ı çâkerânemiñ ibtidâsı olan iki yüz yigirmi dört senesi on iki saferinden iki yüz yigirmi altı senesi gurre-i muharremine kadar vâki'ât ve mükâlemât ve ma'lûmât-ı bendegânemdir. Târih-i mezkûrda Bükreş'e duhûl ve ol tarafîñ ser-'askeri bulunan Sırplu soyundan Miloradovic nâm ceneral ile ba'de'l-mülâkât...*" (Mehmed İzzet Bey, 1249: 122-3). İkinci mektup (s. 179-190) ise "Sûret-i Mektûb-ı Sâni-i Müşârün-ileyh" başlığıyla verilmiştir. 15 Muharrem 1226 (9 Şubat 1811) tarihinden 15 Cumâdelülâ 1227 (27 Mayıs

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

1812) tarihine kadarki bilgileri ihtiva etmektedir. Mektup Osmanlı'da meydana gelen sadaret değişikliği ve Rus ordu kumandanının ölümüyle yerine getirilen kumandana dair cümlelerle başlamakta ve Rus donanmasının durumuyla ilgili bilgilerle son bulmaktadır (Mehmed İzzet Bey, 1249: 179-80).

2.2. Divançesi ve Şairliği

Abdullah Râmiz Paşa'nın şiirleri ölümünden sonra oğlu Mehmed İzzet Bey tarafından bir araya getirilmiş, 1263/1846-7 (13 s.) ve 1290/1873-4 (16 s.) yıllarında iki kez basılmıştır. Eserin ön kapağında yer alan "*Esbak kapudân-ı deryâ müteveffâ Abdullah Râmiz Paşa merhûmuñ der-dest olan âsârıdır.*" cümlesiyle sonunda yer alan "*Müşâriün-ileyhiñ daha âsârı var ise de bu kadarı der-dest-i mevcûd olduğına mebnî mücib-i hayr du'â olmak temannâsıyla tab' u temsiline i'tinâ olundu.*" (1263: 13) ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla müellifin aslında daha fazla şiiri vardır ancak sadece "*zurafâ-yı zamâne mecmû'alarında mukayyed hayli gazel ve terci'-i bendi*"nden (Mehmed İzzet Bey, 1249: 198) bir kısmı ele geçirilebilmiştir.

Eserin hicrî 1263'te yapılan baskısında herhangi bir başlık yokken 1290 baskısında *Âsâr-ı Râmiz Paşa* ifadesi dikkati çekmektedir. Abdullah Râmiz Paşa'dan söz eden bazı kaynaklarda bu hacimsiz şiir kitabı "divan, divançe" olarak adlandırılmıştır (Gövsâ, 1945: 4; Bursalı Mehmed Tâhir, 1990: 29; 2000: II/194-5; Beyhan, 2007: 453; Kurnaz ve Çeltik, 2009: 281; 2012: 196). Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in tezkiresinde "*Mecmû'a-i eş'ârı vardır.*" (Çımarcı, 2007: 58) demesinden kasıt herhâlde şairin söz konusu bu divançesi olsa gerektir.

Divançede 3 terci-i bent, 1 tahmis ve bu tahmise tazmin olarak eklenmiş 3 bent, 1 gazel ve berceste 1 mısra bulunmaktadır. Divançedeki ilk üç şiir terci-i benttir. Her biri beşer bentli bu terci-i bentlerden sonuncusunun,

*Gel ey nâsîh ko pendî hâl-i dilden bî-habersin sen
Benî dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dîrsin sen*

şeklindeki vasita beyti, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*'ye göre, 990/1582-3'te vefat eden Bursa Yenişehirli Mevlevî Dervîş Şûrî-i Meczûb'a aittir (Esrar Dede, 2000: 264-7). Bursalı Mehmed Tâhir bu konuda "*Paşa merhûmuñ bu beyti tazmîn vâdisinde ayrıca bir terci'-i bendi olduğu matbû' divançesinde görülür.*" diyerek Abdullah Râmiz Paşa'nın bu beyti tazmin ettiğini ifade eder. Beytin Şûrî'ye ait olduğu bilgisi *Riyâzü's-Şu'arâ*'da da geçmektedir (Bursalı Mehmed Tâhir, 2000: II/195).

Eserde yer alan bir sonraki şiir sadrazam Koca Râgıb Paşa'nın (öl. 1763),

*Bezî-i taraba câm-ı mey-i neşve-fezâyız
Dest-i edebe sübha-i ezkâr-ı Hudâ'yız*

beytiyle başlayan 8 beyitlik gazeline yapılmış tahmistir. Gazelin, Râgıb Paşa'nın divanında yer alan şekliyle (Yorulmaz, 1989: 110; Demirbağ, 1999: 282) Râmiz'in divançesindeki hâli arasında bazı kelime farkları dışında beyitlerin sırasında da takdim-tehirler bulunmaktadır. Abdullah Râmiz Paşa bu tahmise 3 bentlik bir tazmin de eklemiştir.

Divançedeki üçüncü şiir muvaşşah bir gazeldir. Abdullah Râmiz Paşa bu gazeli Silistre'de² bulunduğu vakit Bayrakdâr Mustafa Paşa'yla birlikte çıktığı bir sürgün avında, arabanın önünde

² Bu yer *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ*'da Rusçuk olarak geçer ki bu bilgi tarihî olarak daha doğru görünmektedir. Bu konuda bk. (Beydilli, 1989: 364-5; Beyhan, 2007: 452-3). Gazelin nasıl söylendiği *Divançe*'ye göre biraz daha ayrıntılı olarak şöyle anlatılır: "*Müşâriün-ileyh Bayrakdâr Mustafâ Paşa ile Ruscuk'da oldukları vakit bir gün sürgün avına çıkmalarıyla hintu içinde gider iken Dirsinikli İsmâ'il Aga merhûmuñ gulâmlarından Ahmed Yesârî nâmında olan sâhib-i hüsn-i bahâ mahbûb-ı müstesnânî at sürüşüne ve levendâne gelişine dâ'ir beher satrı evvelindeki hurîfâdan mahbûb-ı mûmâ-ileyhiñ ismi çıkmak üzere bi'l-bedâhe lâ-übâliyâne söylemiş olduğu gazel teklifsizce 'âşıkâne ve bî-bedel olmağa iş'âr olundu.*" (Mehmed İzzet Bey, 1249: 198).

cirit oynayan Dirsinikli İsmail Ağa merhumun kölelerinden Ahmed Yesârî adlı biri için hemen oracıkta, arabanın içinde söylemiştir. Gazeldeki mısraların başındaki harflerden "Ahmed Yesârî" adı çıkmaktadır.³

Divançenin sonunda şairin, Şeyh Gâlib (öl. 1798) tarafından tazmin edilen "*Hemân 'ayn-ı Muhammed'le 'Alî'dür Şems ü Mevlânâ*" berceste mısrası yer almaktadır.⁴ Şeyh Gâlib'in divanında "Tercî-i Mısrâ'-ı Garrâ-yı Râmiz Beg", "Tercî-i Bend-i Mısrâ'-ı Garrâ-yı Meşhûr Râmiz Beg" gibi başlıklarla yer alan ancak mütekerrir muhammes örneği olan 6 bentlik bu şairin ilk bendi şöyledir:

*Gürûh-ı evliyânun ekmelidür Şems ü Mevlânâ
Misâl-i mihr-i subh-ı müncelidür Şems ü Mevlânâ
Şeh-i 'aşkuñ iki kudret elidür Şems ü Mevlânâ
Sıfât u zâta bürhân-ı celidür Şems ü Mevlânâ
"Hemân 'ayn-ı Muhammed'le 'Alî'dür Şems ü Mevlânâ"* (Gürer, 1993: 211-2).

Abdullah Râmiz Paşa oldukça iyi bir eğitim almış, donanımlı bir kişidir. Oğlu Mehmed İzzet Bey babasını anlatırken onun bu yanını, farklı alanlardaki birikimini vurgulayarak dile getirir. Râmiz, güzel konuşan, becerikli, zeki, dışişleri konusunda eşsiz bir devlet adamı, hikmet, hey'et ve hendesede zamanın nadir isimlerindedir: "*Hâsılı müşârün-ileyh sâhib-i cerbeze ve zekâ ve umûr-ı hâriciyede yektâ olduktan başka hikmet ve hey'et ve hendesede nâdire-i dünyâ olduğundan devr-i Selîmîde hendese-hâneniñ tanzîm ve kânûnunun vaz' ve terkîmine me'mûr olduğundan nizâmına idhâl ve kânûnını bi'z-zât kaleme alarak hüsn-i sûretle ikmâl itdikde taraf-ı Selîmîden mazhar-ı tahsîn ve nevâziş olmuş idüğü...*" Mehmed İzzet Bey bu cümlelerin hemen ardından Râmiz'in akıcı yazılarının ve nefis şiirlerinin olduğunu ve bunların zamanın mecmualarında kayıtlı bulunduğunu söyler: "*Ma'a hâzâ inşâ-yı selîs ve eş'âr-ı nefisi dahi olup zurafâ-yı zamâne mecmû'alarında mukayyed hayli gazel ve terci'-i bendi olmagla her birini ifâde ve izbârdan ise...*" (1249: 197-8).

Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmanî*'de müellif için "*Âlim, fâzıl, şairdi.*" ifadesini kullanırken (1996: IV/1349) Şemseddin Sâmî, "*Tarîk-i Mevlevîye mensûb edîb ve şâ'ir bir zât idi.*" (1308: III/2254) şeklinde Râmiz'i tanıtır. Fatîn Dâvud onun Mevleviliğini zikrettikten sonra renkli bir üsluba sahip olduğunu söyler, nazım ve nesrinin akıcılığı ve güzelliğini dile getirir: "*Müşârün-ileyh tarîkat-i 'aliyye-i Mevleviyyeye mensûb bir hünerdân-ı rengîn-üslûb olup nazm u inşâsı selîs ü hûb vâki olmuştur.*" (Sarıkaya, 2007: 252). Bursalı Mehmed Tâhir ise ilk terci-i bendini "dil-sûz" (gönül yakıcı) olarak niteler ve bu şiirle birlikte Mevleviler arasında meşhur olan berceste mısrasının, şairin irfanına bir işaret olduğunu söyler: "... beytiyle başlayan dil-sûz terci'-i bendiyle ricâl-i Mevleviyyeniñ ma'lûmî olan "*Hemân 'ayn-ı Muhammed'le 'Alî'dür Şems ü Mevlânâ*" mısrâ'-ı bercestesi '*irfânına dâldir.*" (2000: II/194). Abdullah Râmiz Paşa'nın Mevlevi oluşu kaynakların çoğunda zikredilen bir husustur. İbrahim Alâettin Gövsa da şiirlerini değerlendirirken şairin bu vasfını öne çıkarır ve meşhur olması hasebiyle ilk terci-i bendinin vasıta beytini örnek olarak verir: "*Kapdanı deryalıkla ve şairlikle tanınmış Osmanlı devri vezirlerindedir. (...) Küçük bir şiir divançesi basılmıştır. Manzumeleri hayli düzgün ve orta derecede bir divan şairinin eserleri ayarındadır.*" "*Abdullah Ramiz Paşa'nın şiirleri orta derecede divan şairlerinin eserlerine benzetilebilir ve biraz tasavvuf çeşnilidir. Mevlevi tarikatine mensup olduğu bu yazılarından anlaşılıyor.*" (1945: 4, 313).

Abdullah Râmiz Paşa'nın divançesi oldukça hacimsizdir ancak öne çıkan birkaç husus onun şiirleriyle ilgili bazı tespitler yapmayı mümkün kılmaktadır. Râmiz'in şiirlerinde dikkati çeken

³ Mehmed İzzet Bey bu gazeli, mısraların başına harfleri yazarak babasını anlattığı bölümün sonuna şiirlerinden bir örnek olarak üzere eklemiştir (1249: 198-9).

⁴ Bu mısra Fatîn Dâvud'un *Hâtimetü'l-eş'âr*'ında Râmiz Efendi adlı bir müellife isnat edilmiştir (Sarıkaya, 2007: 249-50). Tezkire yazarının art arda biyografilerini verdiği Râmiz Efendi'yle Abdullâh Râmiz'i birbirine karıştırmış olması muhtemeldir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

özelliklerden biri gurbettir. Özellikle ilk terci-i bentte şairin doğrudan gurbeti dile getirerek başladığı ve devam eden mısralarda da bu duyguyu sıkça işlediği görülür. Zaten vasıta beyti de şiiri bu konu üzerinde tutmaya müsaittir. Şiirde gurbetle birlikte hasret, ayrılık, yalnızlık, ümitsizlik gibi duygular da çokça anılır. Şairin bu hâlden kurtulmak için son bentte "yâ Rab" diyerek dua ettiği görülür. Şu beyitler bu duruma örnek olarak verilebilir:

*Nevâ yok bezm-i gurbetde figân-ı âhdan gayrı
Kime dem-sâz olursun nâle-i cân-gâhdan gayrı (1. bent)*

*Kılup âvâre tîrâsâ beni kaşı kemânımdan
Diyâr-ı gurbete düşdüm ayırdı hân mânımdan (2. bent)*

*Göñül sevdâ-yı zülfüyle perîşân oldı gurbetde
Şeb-i hicre nihâyet yok meger subh-ı kıyâmetde (3. bent)*

*Olupdur dâg-ı gurbet nâ-pezîrâ-yı rüfû yâ Rab
Yetişdir merhem-i kâfûr-ı subh-ı ârzû yâ Rab (5. bent)*

*Garîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan gayrı
Penâhim dest-gîrim kalmadı Allâh'dan gayrı (vasıta beyti)*

Şairin içinde bulunduğu bu ruh hâlini çok yoğun olmamakla birlikte diğer iki terci-i bentte de görmek mümkündür. 40'lı yaşlarda ölen ve oldukça çalkantılı bir hayatı olan Râmiz'in bu şiirlerini 1809 yılı başlarında sürgün/kaçak olarak gittiği ve yaklaşık dört yıl kaldığı Rus topraklarında yazdığını söylemek mümkündür. Doğum yeri Kırım'a da giden şair bir anlamda öz vatanında gurbeti yaşamıştır.

Râmiz'in üzerinde durulması gereken bir diğer yanı, ya büyük şairleri örnek alması ya da onlara örnek olmasıdır. Paşa, yukarıda da ifade edildiği üzere 18. asrın önemli isimlerinden Koca Râgıb Paşa'nın 8 beyitlik bir gazelini tahmiş etmiş, Şeyh Gâlib ise şairin kaynaklarda berceste olarak verilen "*Hemân 'ayn-ı Muhammed'le 'Alî'dür Şems ü Mevlânâ*" mısrasını tazminle bir mütekerri muhammes kaleme almıştır. Bu etkileşimde şairin Mevlevî oluşunu unutmamak gerekir. Râmiz'in 16. asır şairlerinden Şûrî'ye ait bir beyti tazmin edip üçüncü terci-i bendinde vasıta beyti olarak kullandığı da bilinmektedir.

Gerek *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ*'da gerekse divançenin sonunda anlatılan hikâyeye göre Râmiz, "bi'l-bedâhe" (herhangi bir konuya dair birdenbire, düşünmeksizin söz söyleme) gazel söyleyebilen bir şairdir. Onun söylediği bu gazel muvâşşah bir gazeldir. Bu hikâyeye göre Râmiz'i yetenekli bir şair olarak görmek gerekir.

Metin

Âşâr-ı Râmiz Paşa

Tercî-i Bend

I

- 1 Nevâ yok bezm-i gurbetde figân-ı âhdan gayrı
Kime dem-sâz olursun nâle-i cân-gâhdan gayrı
- 2 Ne hem-dem var ne sâkî pes dil-i güm-râhdan gayrı
Hâf-ı sâğarda yazmaz hayf ile eyvâhdan gayrı
- 3 Sefer itsem refîk olmaz gubâr-ı râhdan gayrı
Karâr itsem yerim yok bezm-i şîvengâhdan gayrı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- 4 Bezimde lâle yok dâğ-ı dil-i âgâhdan ğayrı
Gül-i ümmîd virmez bûy ye's-i câhdan ğayrı
- 5 Şorar yok hâtırım hüzni ü ğam u cângâhdan ğayrı
Tesellî-bahş olur yok tâlî'-i bed-h'âhdan ğayrı
- 6 Ğarîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan ğayrı
Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan ğayrı

II

- 1 Cüdâ itdi beni gerdün o mâh-ı mihr-bânımdan
Boyansun çana dâmânı sirişk-i hün-feşânımdan
- 2 Ocağ-ı dil ço yansun sūziş-i âh u fiğânımdan
Tutuşsun bâm-ı çarh ol âteş-i dūzah-nişânımdan
- 3 Gül-i hūrşîd şolsun reng-i te'sîr-i hâzânımdan
Çerâğ-ı meh söyünsün bād-ı âh-ı bî-amânımdan
- 4 Kılup âvâre tîrâsâ beni kaşı kemânımdan
Diyâr-ı ğurbete düşdüm ayırdı hân mânımdan
- 5 Ğinâ-yı kalbi buldum şimdi geçdim nağd-ı cânımdan
Hümâ-perverde fakr-ı himmet aldım üstüh'ânımdan
- 6 Ğarîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan ğayrı
Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan ğayrı

III

- 1 Göñül sevdâ-yı zülfüyle perîşân oldu ğurbetde
Şeb-i hicre nihâyet yok meger şubh-ı kıyâmetde
- 2 Hâyâl-i 'ârızıyla gül açıldı çeşm-i hasretde
Mey-i fikr-i lebiyle ser-girânım bezm-i firkatde
- 3 Beyâbân-ı cünün âvâresiyim gerçi şüretde
Velî zencîr-i 'aşk-ı kâkülüyle bend-i miñnetde
- 4 İşitdim ki o mihrî şimdi aĝyâr ile ülfetde
Çarîn-i 'ağreb olmuş tâlî'im ĝâyet nuhûsetde
- 5 Ne ümmîd-i vişâl eyler göñül ne ye's-i râhatda
'Aceb âvâreyim bî-çâreyim şahrâ-yı hayretde
- 6 Ğarîbim bî-kesim yokdur enîsim âhdan ğayrı
Penâhım dest-gîrim kalmadı Allâh'dan ğayrı

IV

- 1 Hudâ rûzî-resândır ĝam yime ey dil a dîvâne
Gözün yaşu derunuñ 'uğdesidir âb ile dâne

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- 2 Ezel *naḥnü ḳasemnāda* şalā oldukça insāna⁵
Şarāb-ı ğam şunulmuşdur saña peymāne peymāne
- 3 Velī bezm-i elestde ḳıldıġıñ mīşāk-ı peymāna
Ḥıyānet itme ‘ahd-i *festekimde* tur ḥakīmāne⁶
- 4 Siperveş sīne ger sehm-i cefā-yı dehr-i fettāna
Şebāt u şabr u teslīm ile gir meydāna merdāna
- 5 Benim ḥālīm görüp sen tesliyet-baḥş ol dil-i cāna
Benim ol bülbül-i naġme-serā bezm-i ġarībāna
- 6 Ġarībim bī-kesim yoḳdur enīsim āhdan ġayrı
Penāhım dest-ġırım ḳalmadı Allāh'dan ġayrı

V

- 1 Göñül oldıysa da mışdāk-ı nass-ı *esrefū* yā Rab⁷
Terahḥum ḳıl bi-ḥaḳḳ-ı āyet-i *lā-taḳnetū* yā Rab
- 2 Derūnum gülşen-i şıdḳ u şafā ḳıl sū-be-sū yā Rab
Gül-i ‘irfānımı itme esīr-i reng ü bū yā Rab
- 3 ‘Alāyık nüktesinden ḳalbim eyle şüst u şū yā Rab
Ḳoma ālūde-i çirk-āb-ı ġavgā-yı ‘adū yā Rab
- 4 Olupdur dāġ-ı ġurbet nā-pezīrā-yı rüfū yā Rab
Yetişdir merhem-i kāfūr-ı şubḥ-ı ārzū yā Rab
- 5 Ḳuluñdur Rāmiz itmez ġayra zerre ser-fürū yā Rab
Der-i luḫfuñda dökdi eşk çeşm-i āb-ı rü yā Rab
- 6 Ġarībim bī-kesim yoḳdur enīsim āhdan ġayrı
Penāhım dest-ġırım ḳalmadı Allāh'dan ġayrı
(*Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün*)

Tercī-i Bend-i Dīġer

I

- 1 Feyz-i Ḥaḳ māye-i ‘aşḳı dil-i dānāda ḳodı
Nūr-ı vaḫdet gibi mişḳāt-ı mücellāda ḳodı
- 2 Ḥüsni çün āyine-i rüy-ı dil-ārāda ḳodı
Pertev-i ‘aşḳı o mir’āt-ı cilā-dāda ḳodı
- 3 Ḥüsni vü ‘aşḳı biri birine dil-dāde ḳodı
Āyet-i *nūrun ‘alā nūr* bu ma‘nāda ḳodı⁸

⁵ "Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık." (Zuhruf 43/32) ayetinden iktibas.

⁶ "O hâlde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" (Hüd 11/112) ayetinden iktibas.

⁷ "De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!" (Zümer 39/53) ayetinden iktibas.

⁸ "Onun yağı ateş dokunmasa bile neredeyse ışık verir, nur üstüne nurdur." (Nûr, 24/35) ayetinden iktibas.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- 4 Şoñra tafşîl-i şu'ünâtını eşyâda qodı
Hüsni zâhirde ğam-ı 'aşkı süveydâda qodı
- 5 İşte bu remz-i gül ü bülbül-i şeydâda qodı
Kimiñ ağlatdı kimiñ şevk ile âzâde qodı
- 6 Kimini sevdi Hudâ kimini sevdâda qodı
Güli ârâyiş idüp bülbüli ğavğâda qodı

II

- 1 Şun'-ı Haqq'a dil uzatma şakınup nâ-be-maħal
Qat' ider hañçer-i lâ-yüs'elü 'ammâ yef'al⁹
- 2 Seven Allâh'ı sever fi'line de itme cedel
Öyle maħbûbdur ol fi'li güzel kendi güzel
- 3 Men 'aref menziline sâlik iseñ kendiñe gel¹⁰
Âteş-i 'aşqdan ister bu sefer de meş'al
- 4 Nâr-ı 'aşq ile yanup maħv-ı vücüd it evvel
Nür-ı 'irfân-ı Hudâ şoñra ider müşkili hal
- 5 'Aşq hengâmesidir şîve-i taqđîr-i ezel
Gül güler bülbül oqur girye-i nâlişle ğazel
- 6 Kimini sevdi Hudâ kimini sevdâda qodı
Güli ârâyiş idüp bülbüli ğavğâda qodı

III

- 1 Nedir ey nefis-i dağal-bâz-ı heveskâr-ı hevâ
Sende bu h'âhiş-i bîhüde-i âmâl-i ğinâ
- 2 Niye bu dağdağa-i bûd u nebûd-ı dünyâ
Saña mı qaldı bu ğavğâ-yı cihân ser-tâ-pâ
- 3 Geç bu da'vâdan alup destiñe câm-ı şahbâ
Mey ü maħbûbdur ârâm-ı dil-i ehl-i nühâ
- 4 Nâyveş 'aşq-ı Hudâ'dan dem urursın ammâ
Qalbi itdiñ mi 'aceb taşfiye-i ğubb-ı sivâ
- 5 Şun baña câm-ı mey ey sâki-i gül-ħande-şafâ
Böyledir kısmet-i Haq girye baña ğande saña
- 6 Kimini sevdi Hudâ kimini sevdâda qodı
Güli ârâyiş idüp bülbüli ğavğâda qodı

⁹ "Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir." (Enbiyâ, 21/23) ayetinden iktibas.

¹⁰ Bazı kaynaklarda hadis olduğu da ifade edilen "Kendini bilen Rabb'ini bilir." (Yılmaz, 2008: 621) sözünden iktibas.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

IV

- 1 Düşdüñ o zülf-i siyeh çeşm-i siyehkâra gönül
Çekdi sevdâ-yı ser-i zülfi seni dâra gönül
- 2 Zülf ü ruhsârına yok tākāt-ı nezzâre gönül
İsiter dâra çekil ister iseñ nâra gönül
- 3 Çekilüp ol kaşı yây 'aşkına bî-çâre gönül
Tırveş gitdi ğarîb illere âvâre gönül
- 4 Alsa ol ğamzesi ğaddâr ele ğaddâre gönül
Yürü var başcağızıñ çâresini ara gönül
- 5 Siper it sîneñi ger hançer-i âzâre gönül
Böyledir de'b-i maħabbet buña yok çâre gönül
- 6 Kimini sevdi Hudâ kimini sevdâda ğodı
Güli ârâyiş idüp bülbüli ğavġâda ğodı

V

- 1 Gel gönül cürmümüze tevbe vü ric'at idelim
Biz haṭâ eyledik ümmîd-i 'inâyet idelim
- 2 Dergeh-i ħazret-i Ğaffâr'a inâbet idelim
Dest-beste varup ikrâr-ı kabâḥat idelim
- 3 Dökerek göz yaşın izhâr-ı nedâmet idelim
Kendimiz ğavṭa-i ħôr lücce-i raḥmet idelim
- 4 Cürm-i ḥaşâ yem-i ihsânına nisbet idelim
Yine artarsa eger ye's ile 'avdet idelim
- 5 Ağlayup inleyüp ümmîd-i meserret idelim
Ķuludur Râmiz'i mesrûr ider elbet idelim
- 6 Kimini sevdi Hudâ kimini sevdâda ğodı
Güli ârâyiş idüp bülbüli ğavġâda ğodı
(*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*)

Tercî-i Bend-i Âḥir

I

- 1 Neden ey eşk-i tûfân-ḥîz-i ḥasret bî-eşersin sen
N'içün ey naḥl-i âh-ı âteşin-berg bî-şemersin sen
- 2 Saña n'oldı dem-â-dem ey şabâ ğamnâk esersin sen
Meger kim sünbül-i zülfünden ayrılmış gezersin sen
- 3 Başıldı ḥaṭṭ ile iklîm-i ḥüsnüñ bî-ḥabersin sen
Dehâ ey ğonca-leb pistân-ı istignâ-emirsin sen

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- 4 Yıkup dil ka'besin 'uşşâkı her dâ'im dögersin sen
Be hey ğamze hele Haccâc-ı Zâlim'den betersin sen
- 5 Benim derdim yeter bî-hüde zâhid pend idersin sen
Marîz-i 'aşk u cismim cânıma degme üzersin sen
- 6 Gel ey nâşih kıo pendi hâl-i dilden bî-ğabersin sen
Beni dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dirsın sen

II

- 1 Bilür misiñ baña bu ğurbet ilde n'itdi ol zâlim
Tağıtdı zülfünü şâne-perîşân oldı aĥvâlim
- 2 Baña bir bûs payın va'd idüp ol naĥl-i meyyâlim
Akıtdı sũ-be-sũ cũy-ı sirişk-i dîde-i âlim
- 3 Ben ol pervâneyim ki şu'leverken şem'-i iĥbâlim
Yanup kül oldı şimdi nâr-ı ĥasretle per ü bâlim
- 4 Kimiñ başına döndümse felâĥanveş görüñ hâlim
Atıldım berr-i yâbâna ğarîb illerde pâ-mâlim
- 5 Baña şorsañ namâz-ı 'aşkı şor ey zâhid-i 'âlim
Ki tāk-ı ebruvân-ı yârdır miĥrâb-ı âmâlim
- 6 Gel ey nâşih kıo pendi hâl-i dilden bî-ğabersin sen
Beni dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dirsın sen

III

- 1 Amân yandım firâkıñdan didikce âteşin olmuş
Meger sũz-ı dilimden parlamış bir ĥışm u kîn olmuş
- 2 Dil-i mekrũh gerçi mâr-ı zülfünden emîn olmuş
Velî ğâfil ki anda şîr-i ğamze der-kemîn olmuş
- 3 Donanmış lâlezârâsâ dil-i pür-dâĝ zîn olmuş
Döşenmiş şerĥalarla şadr-ı sîne şeh-nişin olmuş
- 4 Dile soñ demde çün kim va'de-i vaşlıñ ĥarîn olmuş
Gel ey rũĥ-ı revân enfâs-ı 'âşık vâyesin olmuş
- 5 Gülistân-ı cemâli ğıbtâ-i Ĥuld-i Berîn olmuş
Ne zâhidler belâ-yı 'aşk ile zâr u ĥazîn olmuş
- 6 Gel ey nâşih kıo pendi hâl-i dilden bî-ğabersin sen
Beni dîvâne kıldı ol perî bilmem ne dirsın sen

IV

- 1 Kime derd-i dilimden zâr u feryâd eylesem bilmem
Kime şekvâ-yı cevr-i çarĥ-ı bî-dâd eylesem bilmem

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- 2 Hārāb olmuş derūnı neyle ābād eylesem bilmem
Bozulmuş leşker-i şabra ne imdād eylesem bilmem
- 3 Nice dām-ı hevādan gönlüm āzād eylesem bilmem
Anı tā ki esīr-i dest-i şayyād eylesem bilmem
- 4 Ne yüzle dergeh-i Hāḫḫ'a varup dād eylesem bilmem
Gözüm yaşından özge nem var īrād eylesem bilmem
- 5 Seni de 'aşka zāhid niçe irşād eylesem bilmem
'Aceb añlar mısıñ bu beyti inşād eylesem bilmem
- 6 Gel ey nāşih ḳo pendi ḫāl-i dilden bī-ḫabersin sen
Beni dīvāne ḳıldı ol perī bilmem ne dirsın sen

V

- 1 Bu şeb yārñ ḫayāl-i zūlf ü ruḫsārıyla āh itdim
Duḫān-ı āh ile āyīne-i māhı siyāh itdim
- 2 Ṭutuşdum āteşīn-ruḫsāra ol dem ki nigāh itdim
Göñül mülkine kendim od ḳodum kendim tebāh itdim
- 3 Begim ma'zūr ṭut bī-iḫtiyārı āh vāh itdim
Seni sevmekden özge pādişāhım ne günāh itdim
- 4 Nice dem eşk-i tūfān-ḫīz-i ḫayretde şināh itdim
Hele liman-ı bāb-ı luḫfını buldum penāh itdim
- 5 Silüp naḳş-ı sivāyı şāh-ı 'aşka taḫtgāh itdim
Derūn-ı Rāmiz'i ben ḳābil-i feyz-i İlāh itdim
- 6 Gel ey nāşih ḳo pendi ḫāl-i dilden bī-ḫabersin sen
Beni dīvāne ḳıldı ol perī bilmem ne dirsın sen
(Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün)

Şevket-i Rūm şadr-ı esbaḳ Rāḡıb Paşa merḫūmuñ ḡazeliniñ taḫmīsıdır.

- 1 Bāḡ-ı himeme nefḫa-i pūr-feyz-i şabāyız
Gül-ḡonca-i luḫf u kereme bŷy-ı vefāyız
Her yerde ser-i ḫalka-i cem'-i üdebāyız
Bezm-i ṭaraba cām-ı mey-i neşve-fezāyız
Dest-i edebe sübhā-i ezkār-ı Hudā'yız
- 2 Mecmū'a-i dil nüşḫa-i ber-naḳş-ı 'iberdir
Her dāḡ-ı ciger mihr-i maḫabbetden eşerdir
Her şūḫa bu sīnem elif-i āh-ı şeherdir
Meşhūdumuz aḫbābdan endŷh u kederdir
Baḳ ḫikmete ser-nüşḫa-i iḫvān-ı şafāyız

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- 3 Muṭrib gel uşul ile nühüft eyle biraz sen
Zîr ü bem-i ḥasret ile çıkmaz dem-i neyzen
Âğâze-i 'aşkı dil-i 'uşşâkdan öğren
Âğâzemiziñ şöhetidir revnağ-ı gülşen
Bülbül gibi her çend bî-berg ü nevâyız
- 4 İtsem ne kadar hâle-i âğuşumı tevsî'
Kılmaz gelüp ol meh dil-i târikimi telmî'
Hâk-i kademiyle idemem kadrımı terfî'
Teklîf ü tekellüfde degil meşrebi taşdı'
Bir bûseye kâni' olur ülfetde gedâyız
- 5 Hüb-teriñ 'aşk olalı ḥayl-i vüzerâdan
Tûğ-ı ğam-ı zülfi çekeriz bād-ı hevâdan
Biz mâlik-i gencineyiz esrâr-ı Hudâ'dan
Olsağ ne kadar kîse-tehî nağd-ı ğinâdan
'İrfân ile maḥsûd-ı kirâm-ı vüzerâyız
- 6 Haṭṭ-ı leb-i la'liñ mi 'aceb ey büt-i mey-nüş
Bağ sürme-i güftâr seni eyledi ḥâmüş
Ki baḥş-i vefâdan dem urup eyler idiñ cüş
Bir ğüne bizi eylediñ ey şüh ferâmüş
Ġüyâ ki ḥayâlinde seniñ ḥarf-i vefâyız
- 7 Dâmân-ı niyâza şarılup şıdk ile ḥâlâ
Her âh-ı seḥer 'arş-ı kabüle çıkar ammâ
Te'hîr-i icâbetde nedir ḥikmeti eyâ
İḥlâsımızñ görmedik âşârını aşlâ
Âğuş-ı tereddüdde meger ḥayr-du'âyız
- 8 Fülk-i dil iken pîş-rev-i mevc-i meṭâlib
Bir başka düzen kurdı hevâ-yı müteḥallib
Pestîden olur şimdi uşul bend-i me'ârib
Dem-sâz-ı şabâ oldı rühâvî bize Râğıb
Dil-beste-i zencîr-i ser-i zülf-i hevâyız
- Buradan aşağısı bütün bütün müşârün-ileyhiñ tazmîn olarak 'ilâvesidir.
- 9 Biz mîşegeh-i himmet ü iḥsânda şîriz
Zencîr-i mürüvvetle velî bend-i esîriz
İklîm-i hünerde dimeziz mîr ü vezîriz

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Cüyende-i feyz ü meded-i Rāğıb-ı pīriz
Kim rûhuna her demde sebağ-ı h'ân-ı du'âyız

10 Her şerha yarup sīnemi bir tīg-ı maḥabbet
'Aşğ oldu aña dāğ-zen-i mihr-i iyālet
Ol ğamze-i dil-dār-ı silaḥdār-ı celādet
Ancak bize maḥşuş bu dārāt-ı vezāret
Fermān-dih-i iqlīm-i ḥarābāt-ı hevāyız

11 Ebrūlarını şāhib-i seyf ü qalem itmiş
Nahl-i qad ü gīsūsını tūğ u 'alem itmiş
Cām-ı lebini mālīk-i iqlīm-i Cem itmiş
N'itdiyse baña öyle veliyyü'n-ni'am itmiş
Rāmiz o şeh-i ḥüsne kuluz bī-ser ü pāyız
(*Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün*)

Silistre'de hintü¹¹ ile sürgün avına çıktıklarında Dirsinikli kölelerinden hintüñ öñünde cirid oynayan Aḥmed Yesārī nām ğulām-ı dil-ārām ḥaqqında beher mışrā'nıñ evvel ḥarfinden maḥbūb-ı mergūb mūmā-ileyhiñ ismi çıkmak üzere bi'l-bedāhe hintü içinde söyledikleri ğazeldir:

- 1 Urılırsam n'olur ey āfet-i ṭannāz saña
Ḥarbe vü nīze şunar ğamze-i ğammāz saña
- 2 Merd-i meydān-ı vefā şūḥ-ı levendāne-edā
Dil-rübā fitne-i dünyā dir isem āz saña
- 3 Yine sürgün avına çıktı meger ğamzeleriñ
Sürisiyle tutilur 'āşık-ı ser-bāz saña
- 4 Esb-i tāzī şola şağa sürerek elde cirīd
Rāst geldi gönül ey şūḥ-ı çep-endāz saña
- 5 Yürü var mürğ-i dil-i zārıñı pek tüt Rāmiz
Yoḥsa şayda süzilür ğamze-i şeh-bāz saña
(*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*)

Müşārün-ileyhiñ zāde-i ḥüsni tab'ı olark Şeyḫ Ğālib merḥūmuñ tazmīn itmiş olduğı mışrā'-ı ber-cestedir:

Hemān 'ayn-ı Muḥammed'le 'Alī'dür Şems ü Mevlānā

¹¹ Bir tür yaylı araba için kullanılan "hintu/hinto" kelimesi yerine 1290/1873-4 baskısında "müşārün-ileyh" ifadesi vardır.

Müşārün-ileyhiñ daha āṣārı var ise de bu kadarı der-dest-i mevcūd oldığına mebnī mūcib-i hayr du'ā olmak temannāsıyla ṭab' u temṣīline i'tinā olundu.

Sonuç

Kırımlı Abdullah Râmiz Paşa'yı hayatı, mektupları ve divançesiyle ele alan bu çalışma neticesinde şunlar söylenebilir:

1. Kırım, Karadeniz'in kuzeyinde stratejik öneme sahip yerlerden biridir. Osmanlı himayesi altında istikrarlı bir yapıya kavuşan yarımada edebî açıdan verimli bir dönem yaşanmış, şu anki bilgilere göre 56 şair yetişmiştir. Bu şairlerin çoğunluğunun 17. ve 18. asırda yaşamış olması Kırım Yarımadası'nda Osmanlı'nın tesis ettiği huzur ortamının kültürel ve edebî hayata etkisini açıkça göstermektedir.

2. Tarihte daha çok askerî ve siyasi faaliyetleriyle tanınmış olan Abdullah Râmiz Paşa, edebî yanı da olan donanımlı bir devlet adamı, âlim ve şairdir. Hakkında çıkarılan idam fermanı sonrası pusuya düşürülüp öldürülen Râmiz'i, maktul şairlerden biri olarak anmak gerekir.

3. Abdullah Râmiz Paşa'nın Osmanlı-Rus savaşının yaşandığı 1800'lü yılların başında Rus topraklarında sürgüneyken yazdığı "seyahatname" şeklindeki mektupları, söz konusu döneme ait önemli vesikalardır.

4. Bazı kaynaklarda sadece varlığından söz edilen Râmiz'in divançesi oldukça hacimsizdir. Bu yazı vesilsiyile tanıtılmış olan divançede üç terci-i bent, bir tahmis, bir muvaşşah gazel ve bir de berceste mısra mevcuttur. Şairin terci-i bentleri okunduğunda bunları sürgünde olduğu yıllarda yazdığı anlaşılmaktadır. Muvaşşah gazel ise Rusçuk'ta söylenmiş hikâyeli bir şiirdir.

5. Râmiz, tıpkı babası Feyzullah Efendi gibi Mevlevidir. Onun "*Hemân 'ayn-ı Muhammed'le 'Ali'dür Şems ü Mevlânâ*" şeklindeki berceste mısrası, Mevleviler arasında iyi bilinmektedir ve Şeyh Gâlib bu mısrayı tazminle bir mütekerrir muhammes yazmıştır.

6. Râmiz, elde bulunan sınırlı sayıdaki şiirlerine bakılarak orta derecede bir divan şairi sayılabilir. Onun irticalen söylediği muvaşşah gazeli yeteneğine işaret olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

Abdullah Râmiz Paşa (1263), *Esbak kapudân-ı deryâ müteveffâ Abdullah Râmiz Paşa merhûmuñ der-dest olan âsârıdır*, Tabhâne-i Âmire, İstanbul.

Abdullah Râmiz Paşa (1290), *Âsâr-ı Râmiz Paşa*, Hacı Mustafa Efendi Matbaası, İstanbul.

Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir-Nazım) 13, Kırım Türk-Tatar Edebiyatı (1999), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

BEYDİLLİ, Kemal (1989), "Alemdar Mustafa Paşa", *İslâm Ansiklopedisi*, C. II, TDV Yay., Ankara, s. 364-5.

BEYHAN, Mehmet Ali (2007), "Râmiz Abdullah Paşa", *İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXIV, TDV Yay., İstanbul, s. 451-3.

Bursalı Mehmed Tâhir (1335), *İdâre-i Osmâniyye Zamânında Yetişen Kırım Mü'ellifleri*, Matbaa-i Orhâniyye, İstanbul.

Bursalı Mehmed Tâhir (1982), "Kırım Meşâhiri", *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, neş. hzl. Hasan Aksoy, C. V, S. 4, Ekim, s. 67-87.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- Bursalı Mehmed Tâhir (1990), *Osmanlılar Zamanında Yetişen Kırım Mü'ellifleri*, hzl. Mehmet Sarı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Bursalı Mehmed Tâhir (2000), *Osmanlı Müellifleri*, C. II, hzl. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- ÇINARCI, M. Nuri (2007), *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü's-şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- ÇİFTÇİ, Cemil (1997), *Maktul Şairler*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- DEMİRBAĞ, Ömer (1999), *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*, Doktora Tezi, Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- DİA (2002), "Kırım", *İslâm Ansiklopedisi*, C. XXV, TDV Yay., Ankara, s. 447-50.
- Esrar Dede (2000), *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye, İnceleme-Metin*, hzl. İlhan Genç, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- GÖVSA, İbrahim Alâettin (1945), *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyatı, İstanbul.
- GÜRER, Abdülkadir (1993), *Şeyh Gâlib Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İDBEN, Emir İçhem (1999), *Abdullah Ramiz Paşa, Emsile-i Türkiyye*, TDK Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997), "Tezkirelerin Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar-Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yay., Ankara, s. 64-76.
- İŞLİ, Emin Nedret (1999), "İstanbul Mezartaşlarının Yaşamöyküleri Açısından Önemi", *Kitap-lık*, S. 36, s. 214-9.
- KURNAZ, Cemal-Halil Çeltik (1998), "Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 6, Güz, s. 670-92.
- KURNAZ, Cemal-Halil Çeltik (2009), "Hanlık Dönemi Kırım Şairleri Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Güz, S. 51, s. 275-94.
- KURNAZ, Cemal-Halil Çeltik (2012), *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara.
- Mehmed İzzet Bey (1249), *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ*, İstanbul.
- Mehmed Süreyya (1996), *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*, C. IV, hzl. Nuri Akbayar, akt. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.
- Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi* (1969), "Abdullah Râmiz Paşa", C. I, Meydan Yay., İstanbul, s. 21.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1978), "Râmiz Abdullah Paşa", *Türk Ansiklopedisi*, C. XXVII, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, s. 220-1.
- SARIKAYA, Orhan(2007), *Tezkirecilik Geleneği İçerisinde Fatîn Tezkiresi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şemseddin Sâmî (1308), *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. III, Mihrân Matbaası, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

-
- TUMAN, Mehmet Nâil (2001), *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, C. I, hzl. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- YILMAZ, Mehmet (2008), *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, C. II, Sütun Yay., İzmir.
- YORULMAZ, Hüseyin (1989), *Koca Râgıb Paşa ve Dîvânı (Araştırma ve Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- YÜKSEL, Zühal (1992), "Kırım Türk Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı, Üçüncü Cilt Edebiyat*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, s. 684-704.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

